

2023 ŞUBAT DEPREMLERİNDE TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ ve HALK SAĞLIĞI KOLU DENEYİMİ

Gamze VAROL*

Öz: Türkiye, deprem kuşağındadır ve iklim değişikliği ile bağlantılı olarak çok sayıda olağandışı duruma açık bir ülkedir. Hekimlerin örgütlü sesi ve meslek örgütü Türk Tabipleri Birliği (TTB) bu alandaki bilgi ve deneyimini, 6-20 Şubat depremleri ardından depremin ilk günden 6. ayın sonuna dek organize ve koordine olarak sürdürmüştür. TTB Merkez Konseyi ve Halk Sağlığı Kolu, bu alanda çalışan diğer kol ve organlarıyla beraber sağlık meslek örgütü olmanın sorumluluğuyla ve sağlıklı olmanın en temel insanlık hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşamının Anayasal bir hak olması üzerinden çalışmalarına başlamıştır. TTB ülkemizde yaşanan olağandışı durumlarda başta hızlı değerlendirme yapmak olmak üzere sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, bu koşullarda hizmet veren sağlık emekçilerin güvenli barınma ve çalışma ortamlarının yaratılmasına yönelik önerilerde ve girişimlerde bulunmayı geçmişten gelen bilgi birikimi ve deneyimi ile temel görevlerinden biri olarak belirlemiştir. Sahadaki görünür varlığını ve bu alandaki olumlu çalışmalarını daha organize ve koordineli olarak 6-20 Şubat depremleri deneyimleri ışığında geliştirerek sürdürmektedir.

Anahtar sözcükler: Deprem, sağlık hizmetleri, halk sağlığı

2023 February earthquakes experience of the Turkish Medical Association and Public Health Section

Abstract: Turkey is located in an earthquake zone and is vulnerable to many extreme events linked to climate change. The Turkish Medical Association (TMA), the organized voice and professional organization of physicians, continued its knowledge and experience in this field in an organized and coordinated manner from the first day of the earthquake until the end of the 6th month after the earthquakes of February 6-20. The Central Council of the TMA and the Public Health Branch, together with other branches and organs working in this field, started their work with the responsibility of being a health professional organization and on the basis that being healthy is the most fundamental human right and living in a healthy environment is a constitutional right. With its past knowledge and experience, TMA has determined one of its main duties to make rapid assessments in extraordinary situations in our country, to improve health services, and to make suggestions and initiatives to create safe housing and working environments for health workers serving in these conditions. It should continue its visible presence in the field and its positive work in this field in a more organized and coordinated manner in the light of the experiences of the February 6-20 earthquakes.

Key words: Earthquake, health services, public health

Giriş

Türkiye, çok sayıda olağandışı duruma açık bir ülkedir. Özellikle deprem açısından oldukça risklidir. Topraklarının %95'i deprem bölgesinde yer alan ülkemiz, Dünyada bu yüzyılın başından beri olan ve 10.000'in üzerinde ölümle sonuçlanan toplam 25 depremden üçünü en sonuncusu da 2023 Mart depremleri olmak üzere yaşamıştır. Türkiye'de resmî rakamlara göre en az 50 bin 096 kişi yaşamını yitirmiş, toplam 107 bin 204 kişi ise yaralanmıştır (**Anadolu Ajansı, 2023**).

Depremler, doğal olaylara bağlı olağandışı durum/afetler sınıflamasında yer alırlar ancak depremlerin bu denli can ve mal kaybına neden olması bir yanı sıra insan kaynağıdır.

Depremlerin sağlık üzerine etkileri üç grupta incelenebilir (**Gürsoy ve Çiçeklioğlu, 2002**).

I. İnsan sağlığı üzerine olan etkileri

Çünkü depremler, ölüm ve yaralanmalara yol açarak sağlığı doğrudan olarak etkiler.

II. Sağlık hizmet sunumuna olan etkileri

Beklenenin üstünde sağlık hizmet gereksinimi yaratarak hizmet sunumunda aksamalara ve hatta sağlık hizmeti sunumunun olanaksızlaşmasına yol açar. Ayrıca sağlık kurumlarının ya da sağlık hizmet sunucularının da depremden etkilenmesi hizmet sunumunu da olumsuz yönde etkiler.

III. Sağlıkla ilgili diğer alanlara olan etkileri

Doğrudan sağlık sektörü dışında ama beslenme, barınma, ulaşım, iletişim gibi sağlıkla ilgili başkaca alanlardaki etkilenmeler aksamalar sağlığı etkiler.

*Prof. Dr. TTB Halk Sağlığı Kolu, NKÜTF Halk Sağlığı AD Öğretim Üyesi (ORCID No:0000-0002-2836-7811)

Geliş Tarihi / Received : 07.11.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 07.12.2023

6 ve 20 Şubat depremlerinde yukarıda sayılan tüm bu etkilenmeler gerçekleşmiştir. Bu süreçte hekimlerin yasayla kurulmuş, kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütü Türk Tabipleri Birliği (TTB) sürece doğrudan ve olağandışı durumlarda sağlık hizmetleri ve halk sağlığı kolu başta olmak üzere farklı kolları, tıp uzmanlık dernekleri, farklı disiplinler ve sağlık emek örgütleri ile birlikte çok boyutlu ve bütüncül bir bakışla müdahil olmuştur. TTB'nin, Halk Sağlığı kolu (HSK) ile birlikte Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri (ODSH) grubunda da yer alan başta halk sağlığı uzmanları olmak üzere farklı disiplinlerden hekimlerin önceki deneyimleri, bilgi ve becerileri ile hazırlanan raporları bu depremde de pek çok kişi, kurum ve kuruluşa yol gösterici olmuş, referans kaynak olarak kullanılmıştır (**Karababa, 2002; TTB, 2001; TTB ODSH Kolu web sayfası; TTB 2002**). Önceki süreçlerde olduğu gibi, halka ve sağlık çalışanlarına yönelik eğitim etkinlikleri, konuya ilişkin pek çok kitap, broşür, el ilanı hazırlanıp dağıtılmış, videolar hazırlanmış ve sosyal medya paylaşımları gerçekleştirilmiştir (**TTB deprem sayfası**).

Bu yazıda 6-20 Şubat Depremlerinde TTB ve TTB Halk Sağlığı Kolu'nun özellikle koordinasyon ve raporlama başta olmak üzere gerçekleştirilen halk sağlığı çalışmalarının deneyim, gözlem ve bilimsel bilgiler ışığında özetlenmesi amaçlanmıştır.

Depremde Halk Sağlığı Bakışıyla Neler Yapıldı?

Deprem gibi olağandışı durumlarda halk sağlığı bakışıyla ilk yapılması gereken veri toplamaktır. Çünkü, ani ortaya çıkan bir durum vardır ve ivedilikle eyleme geçilmelidir. Doğru eylemi planlamak, uygulamak ve değerlendirebilmek için de; "normal koşullara" göre düzenlenen sağlık hizmetlerinin yetersiz kalabileceği öngörüsü ile etkilenen kişi sayısının olabildiğince doğru saptanması yaşamsal önemdedir. Doğru veriye ulaşmak, olabildiğince fazla sayıda yaşam kurtarmak için var olan kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını da kolaylaştıracaktır. Ek olarak doğru veri toplamayı sağlayacak mekanizmaları da oluşturmak önemlidir. Çünkü yaşanan felaket kaynaklı maddi ve doğal hasarlar veri toplamayı zorlaştırdığı gibi planlanan yardımın etkilenenlere ulaşmasını hem zorlaştırabilir hem de ve/veya tehlikeli hale getirebilir. Tüm bunlarla birlikte afetin boyutuna göre yaklaşık 4 gün ile bir hafta içinde çevre kirliliği ve epidemi risklerine bağlı olarak ikincil afetler yaşanabilir ya da etkilenen insanların sağlığı olumsuz yönde etkilenir. Bu bakışla hızla, doğru ve güvenilir veri toplamak önemli bir halk sağlığı uygulamasıdır.

Veri toplama temelde üç başlık altında toplanabilir (**Gürsoy ve Çiçeklioğlu,2002**).

1. Hızlı değerlendirme
2. Kısa dönemli değerlendirme
3. Sürveyans sistemi kurulması ve sürdürülmesi

1. Hızlı değerlendirme

TTB sağlık meslek örgütü olmanın sorumluluğuyla, ülkede yaşanan olağandışı durumlarda hızlı değerlendirme yapmayı ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik önerilerde ve girişimlerde bulunmayı temel görevlerinden biri olarak belirlemiştir. Bu bağlamda Merkez Konseyi (MK) ilk temaslarını hızlı değerlendirme amacıyla saat 05:37'de bölge illeri tabip odalarını arayarak durum değerlendirmesi şeklinde başlamıştır. Ardından, TTB ODSH Kol Yürütmesi, sağlık emek-meslek örgütleri, TTB MK, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER) temsilcisi, Türkiye Psikiyatristler Derneği (TPD) ve depremden etkilenen tabip odalarının yönetimlerinden oluşan bir kriz masası oluşturulmuş; kriz masası ilk toplantısını saat 11:00'da gerçekleştirmiştir. TTB'nin diğer tüm etkinlikleri iptal edilmiştir.

Aynı gün TTB Merkez Konseyi'nden iki temsilci, etkilenen tüm illeri ziyaret etmek üzere yola çıkmış ve İstanbul Tabip Odası'ndan gönüllülerin bulunduğu üç araçla Hatay'a gitmiştir.

Eş zamanlı olarak, tüm tabip odalarına, gönüllü hekimlerin belirlenmesi için duyuru yapılmış ve listelerin oluşturulması talebi iletilerek, illerde gönüllü listeleri oluşturulmaya başlanmıştır. Aynı gün -06/02/2023- TTB MK, geçmiş depremlerdeki tecrübeleri ile her türlü desteği sağlamaya hazır olduğu bilgisini resmi yazıyla Sağlık Bakanlığı'na iletmıştır. İki gün sonra -08/02/2023 tarihinde- 1529 ardından -23/02/2023 tarihinde- 3222 hekimden oluşan gönüllü listeleri Sağlık Bakanlığı'na iletilmiştir.

MK temsilcileri ve gönüllülerden oluşan ekipler, ikinci günden itibaren ziyaret ettikleri illerde TTB'nin öncesi raporlarından ve hızlı değerlendirme formlarından yararlanarak "hızlı sağlık durum değerlendirme raporları"ni hazırlamış ve kamuoyu ile paylaşmıştır.

Saptanan gereksinimler, toplanan desteklerle doğrudan ya da büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve sağlık kurumlarıyla iletişim kurularak karşılanmaya çalışılmıştır. Bölgeye yakınlığı ve donanımı nedeniyle 08/02/2023 tarihinde Adana Tabip Odası'nın

TTB Lojistik Merkezi olmasına karar verilmiştir. Tabip Odaları yıkılan iller olan Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya B grubu, sağlam iller olan Adana, Diyarbakır, Gaziantep-Kilis ve Şanlıurfa Tabip Odaları A grubu olarak tanımlanmış ve bu kararlar bağlantılı olarak B grubu illere öncelikli destek verilmesi için altyapı, insan gücü, araç-gereç donanım ve finansal açıdan daha güçlü olan büyük tabip odaları eşleştirilmiştir.

- Kahramanmaraş, İzmir Tabip Odası ile; Adıyaman ve Hatay, İstanbul Tabip Odası ile ve Malatya, Ankara Tabip Odası ile eşleştirilmiştir.
- Eşleşen büyük tabip odalarından beklenen sadece yıkılan Tabip Odası binalarını ikame edecek yapıların kurulması ve işleyiş için bilgisayar, jeneratör vb. teçhizat sağlanması değil; bu illerde veri toplama, mesleki ve tıbbi koordinasyonun yürütülmesi için alt yapı kurulması, depremde ve gönüllü hekimlerin gereksinim ve koordinasyonunun sağlanması da olmuştur.
- Bu süreç depremin ilk gününden başlayarak 6 ay boyunca, bölgeye giden TTB MK üyeleri, tabip odaları temsilcileri, ODSH ve HSK halk sağlığı gönüllüleriyle yürütülmüş. Dönemsel görevlendirmelerle bayrak değişimi sağlanarak hızlı değerlendirme, belgeleme ve raporlama faaliyetleri yürütülmüştür.

Hızlı değerlendirmede temel amaç depremi izleyen 5 gün gibi kısa bir sürede olayla ilgili hızlı veri toplamasıdır. Bu verinin çok kıymetli olduğu kadar sınırlı olduğu, olasılıksız örnekleme yöntemlerinin kullanıldığı, görüşülen kişilerin gelişigüzel ancak uygun ve görüşmeyi kabul eden kişilerden olması nedeniyle basit fakat daha güvenilir veri kaynaklarını içeren bir sonraki aşamaya geçilmiştir. Bu bağlamda 10 Şubat 2023'te bölgeden gelen bilgilerin raporlanması amacıyla "Hızlı Değerlendirme Raporlama Komisyonu" kurulmuştur. TTB'nin önceki deprem faaliyetlerinden de yer almış halk sağlığı uzmanlarından oluşan bu komisyon, bölgeden gelen verilerin hızla raporlaştırılması amacıyla çalışmalarına başlamıştır. İzleyen günlerde depremden etkilenen 10 ilde TTB gönüllüsü 50'den fazla hekimin katılımıyla hızlı değerlendirme çalışmaları sürdürülmüş ve her il için düzenli raporlar yayımlanmıştır (**TTB deprem sayfası**).

Bu çerçevede hızla harekete geçilmiş ve 06 Şubat 2023 günü bölgeye ulaşan TTB Merkez Konseyi üyeleri birinci ve ikinci gün hızlı değerlendirme raporları hazırlamıştır.

İlk raporlar:

- Depremden etkilenen bölgenin nüfusu ve sosyoekonomik özellikleri
- Depremden sonra nüfusun dağılımı
- Barınma (geçici yerleşim alanı koşulları ve kurulum düzeni, sağlıklı içme ve kullanma suyu temini, sanitasyon olanakları, beslenme, güvenlik)
- Sağlık hizmetleri (öncelikli sorunlar, birincil ve ikincil koruyucu hizmetler)
- Sağlık kurumları
- Sağlık çalışanları
- İkincil sağlık sorunları
- Çözüm önerileri

başlıklarını içermektedir.

Depremin ardından ilk saatlerden itibaren bilgi notları, videolar ve bültenler hazırlanmış, depremde yurttaş/sağlık çalışanı ve gönüllüler için gereksinimler doğrultusunda güncellenerek ve geliştirilerek yeniden sosyal medya, web sitesi, el broşürü, afiş vb. yollar ile paylaşılmıştır (<https://www.ttb.org.tr/deprem/>). Süreçte HASUDER başta olmak üzere uzmanlık dernekleri, SES başta olmak üzere sağlık emek ve meslek örgütleri ile olabildiğince uyum ve iş birliğine açık bir iletişim dili kullanılmış, ortak çevrimiçi etkinliklere katılmış, bilgi, deneyim ve görüş alışverişinde bulunulmuştur.

10 Şubat 2023 gününden başlayarak beş gün boyunca 20.00-22.00 saatleri arasında TTB Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetlerinin Organizasyonu Kursu çevrimiçi olarak sunulmuştur. TTB Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetlerinin Organizasyonu Kursu 1991'den itibaren 42 kez düzenlenmiş, gereksinimlere ve yaşanan olağandışı durumlara göre güncellenmiş ve 900'den fazla hekim ve sağlık çalışanının bu eğitimi alması sağlanmıştır.

İlk değerlendirmelerde, özellikle toplum sağlığını tehdit edecek düzeyde bulaşıcı hastalık ve salgın riski olabileceği nedenleriyle belirtilmiştir. Birinci basamak sağlık hizmetlerinin hemen hiç sunulmadığı bölgelerde aşılama, gebe-bebek, kronik hasta izlemlerinin olmadığı, ulaşım sorunu gibi nedenlerle depremedelerin sağlık hizmeti alamadığı vurgulanmıştır. Ayrıca bu değerlendirmeler çerçevesinde mobil ve sabit poliklinik hizmeti verebilecek çadır ve konteynerlerin gönüllü sağlık emekçileri ile sağlık hizmeti sunması sağlanmıştır. Ancak bu yapıların (revir), özellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinin

boşluğunu doldurmayı hedefleyerek kurulmuş geçici yapılar olduğu vurgulanmıştır. Örneğin, Hatay, Adıyaman ve Gaziantep'te sağlık hizmeti gereksiniminin karşılanmasına destek olmak üzere İzmir, İstanbul ve Gaziantep Tabip Odaları revirler kurmuştur. Karavanlarla mobil sağlık ekipleri oluşturulmuş, köylerde muayene ve ilaç dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

2-Kısa Dönemli Değerlendirme

Bu değerlendirmede TTB, ilk dönemde olduğundan daha organize bir şekilde veri toplayabilmek için gönüllü listesinde ismi olanlar, TTB HSK üzerinden HS uzmanı olarak ekiplerde yer almak isteyenler, ODSH ve HS kol ve kol yürütmelerinden görev almak isteyenlerden oluşturulan gönüllülerden ekipler oluşturmuştur. Bu ekipler, özellikle B grubu illerde koordinasyon ve raporlama görevlerini yürütmüştür. İlleri paylaşan ekiplerden, belli bir planlama ve organizasyon dahilinde deprem bölgelerini bölerek hızlı değerlendirme komisyonu tarafından oluşturulan ve ODSH ve HS kol yürütme kurulu üyeleri ile geliştirilen formlar aracılığıyla önceden belirlenmiş bir zaman dilimi içinde bu formları doldurmaları istenmiştir.

Ekipler görev yerlerine gitmeden önce görevlendirme yazıları hazırlanarak çalıştıkları kurumlara iletilmiş; uzaktan çevrimiçi olacak şekilde konu ile ilgili toplantılar gerçekleştirilmiş, deprem bölgesine gidecek olanlar ekip üyelerine beklentiler aktarılmış, ulaşım, barınma ortamı, veri formlarının doldurulması, ziyaret edilmesi beklenen yerler ve gidecekleri bölgede iletişim kuracakları kişi ve kurumların bilgileri paylaşılmıştır. Bu süreçte hekimlerin gönüllü olmasını ve gönüllü ekiplerin sahada çalışmasının önündeki en önemli engelin barınma sorunu olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak gönüllü ekipler oluşturulurken özellikle kamuda çalışan gönüllü hekimlerin TTB üzerinden deprem bölgesine görevlendirilmesi kimi kez soruna yol açmış, hekimlerin genellikle yıllık izinlerini kullanarak deprem bölgesinde gönüllü çalışmaya gittikleri gözlemlenmiştir. Kimi hekimlerin kamuda çalıştıkları kurum tarafından görevlendirildikleri süreçte eş zamanlı olarak TTB faaliyetlerini de yürüttükleri öğrenilmiştir. Özellikle halk sağlığı asistanlarının eğitim sürecine önemli katkısı olacak bu deneyim fırsatı kurumlar arası koordineli çalışma ortam ve olanağının olmaması nedeniyle kısmen kaçırılmıştır.

Ekipler görev yerleri, oluşumu, bileşimi, sayısı ve bölgede bulunma sürelerine göre gerektiğinde sağlık hizmeti sunumu ve danışmanlığı gibi temel

sağlık hizmeti kapsamına giren hizmetleri de yürütmeye çalışmışlardır.

Hızlı değerlendirme komisyonu bu dönemde daha aktif çalışmaya başlamış, bölgeye daha organize olarak gidecek ekiplerin veri toplama araçlarını güncellemiş, geliştirmiş, verilerin raporlaştırılması, TTB'nin ilk, ikinci ve 6. ay raporlarında kavramsal çerçeve oluşturma, içerik ve metin hazırlama, verilerin tablo ve grafikleştirilmesi gibi çalışmalarda bulunmuştur.

Bu döneme ilişkin saptamalar TTB'nin ilk ay Raporu'nda ayrıntılı paylaşılmıştır (**TTB, 2023**). Rapor'da ilk iki bölümde TTB çalışmaları özetlendikten sonra ODD yönetiminde değerlendirme özellikleri paylaşılmıştır. Esas olarak Rapor'da sahada saptanan en büyük sorun olan "Barınma Soru'nuna odaklanılmıştır. Rapor'da barınma hakkı üzerinden kavramsal çerçeve oluşturularak özellikle depremden en çok etkilenen ve B Grubu olarak sınıflanan illerdeki geçici yerleşim alanları (GYA) başta olmak üzere GYA'ların durumu halk sağlığı profesyonellerinin de katkısıyla ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bunlara ek olarak Sağlık çalışanları ve sağlık sorunları iki ayrı başlık olarak ele alınmış, öncelikli sorunlar sıralanarak çözüm önerileri sunulmuştur (**TTB, 2023**).

Ayrıca bu Rapor Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER)'in yürütücülüğünde gerçekleştirilen 07. 03.2013 tarihinde 6 ve 20 Şubat Depremleri Hızlı Değerlendirme Çalışmaları ve TTB Birinci Ay Raporu başlıklı webinar da Raporun hazırlanmasına katkı sunan halk sağlığı uzmanlarının katılımıyla sunulmuştur (**HASUDER web sayfası**).

3- Sürveyans Sisteminin Kurulması ve Sürdürülmesi

Sürveyans, sistematik veri toplama, bu verinin analiz edilerek bilgiye dönüşmesi, gerekli/ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla paylaşılması, uygun müdahalenin yapılması ve değerlendirilmesi sürecini içermektedir. Böylesi yıkımların olduğu depremlerde bulaşıcı hastalık sürveyansının da olumsuz etkilenmesi beklenir. Sürveyans sisteminin yeniden yapılması ve ortamdaki bulaşıcı hastalık riskinin saptanması, bulaşıcı hastalık dışı sağlık sorunlarının nedenlerinin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi, için bir süreye gereksinim vardır. Depremin büyüklüğü sağlık sisteminin dayanıklılığı gibi faktörlere göre değişmekle birlikte depremlerin hemen ardından -birkaç hafta hatta birkaç ay- salgın beklenmez. Bu süre deprem bölgesine gönüllü giden TTB ekiplerinin

topladığı veriler üzerinden hazırlanan raporlar ile karar vericilere/kamu idaresine öncelikli sağlık sorunlarının ortaya konması, çözüm önerileri geliştirilmesi ve elde edilen bulgular ışığında hazırlanan 2., 3. ve 6. ay raporları ile bu sorunları önceleyen sürveyans sistemi geliştirilmesi için yol gösterici olmuştur. Bu çalışmalarda özellikle toplum sağlığını tehdit edecek düzeyde bulaşıcı hastalık ve salgın riski; birinci basamak sağlık hizmetlerinin (BBSH) halen sunulmadığı bölgelerde aşılama, gebe-bebek, kronik hasta izlemlerinin olmaması; ulaşım sorunu gibi nedenlerle depremedelerin sağlık hizmeti alamaması vb. başlıklardaki gözlemler ve bu değerlendirmeler çerçevesinde mobil ve sabit poliklinik hizmeti verebilecek çadır ve konteynerlerde gönüllü sağlık emekçileri ile Hatay'da sağlık hizmeti sunumu devam etmiştir. Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) ile birlikte Adıyaman ve Hatay'da kadın sağlığı birimleri kurulmuştur. Karavanlarla mobil sağlık ekipleri, köylerde muayene ve ilaç dağıtımı yanı sıra hijyen kitleleri dağıtılmış, Türk Psikiyatri Derneği (TPD) ile illerde psikososyal destek çalışmaları sürdürülmüştür.

Depremi ardından yapılan bu veri toplama, değerlendirme, çözüm üretme, sürecin raporlaştırılarak kişi, kurum ve kamuoyu ile paylaşılması aşamaları birbiri ile bağlantılı olan ve birbirinin üzerine yapılmış aşamalardan oluşmuştur. Örneğin, acil değerlendirme fazında elde edilen bilgiler gereksinimin en kısa zamanda ortaya konması için analiz edilirken bir yanıyla kısa dönemli değerlendirmenin temelini oluşturmuştur. Kısa dönemli değerlendirmede elde edilen bulgu ve bilgiler de karar verme süreçlerinde yol gösterici olmuş, sürveyans sisteminin yapılması, ihtiyacın saptanması, öneri geliştirilmesi, uygulanan yardım aktivitelerinin sürdürülmesi ya da durdurulması veya değiştirilmesi gerektiği konusunda daha net bilgi vermiştir.

Bu yönüyle sahadaki gözlemler depremin 2. ayında da barınma sorununun çözül(e)mediğini göstermiştir. TTB'nin 2. ay raporunda; ilk ayda saptanan ciddi barınma sorunu üzerine deprem bölgesinde barınma hakkı ve barınmada ayrımcılığa uğramama teması üzerinden geçici yerleşim alanlarının (GYA) değerlendirilmesine dayanmaktadır (**Türk Tabipleri Birliği II. Ay Deprem Raporu: Geçici Yerleşim Alanları**). Rapor'da GYA'ları farklı boyutları ile incelenirken verilere erişimdeki sorunlara da dikkat çekilmiştir. Rapor'un ekler bölümünde yoğun emek isteyen bir çalışma sunulmuş, sahadan GYA değerlendirme Formu ile toplanan veriler, GYA Değerlen-

dirme ve Sınıflama Ölçütleri Renk Kodları Tablosu ile görselleştirilmiştir (**Türk Tabipleri Birliği II. Ay Deprem Raporu: Geçici Yerleşim Alanları**).

Depremi üçüncü ayında ise hala sağlık hizmetine erişim sorunlarının yaşanması ve sağlık emekçilerinin barınma, güvenli çalışma ortamlarının sağlan(a) maması gibi sorunların sürüyor olması nedeniyle; Depremi 3. ayı Raporu "Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Sağlık Çalışanlarının Sağlığı" ana temasını içermekteydi. Rapor'da, birinci basamak sağlık hizmetleri tanımlanırken, afetlerde sunulması gereken sağlık hizmetleri sağlık hakkı üzerinden tanımlanmıştır. Depremi 3. ayında sunulan birinci basamak sağlık hizmetleri ile sunulması gereken sağlık hizmetleri karşılaştırılmış; deprem bölgesinde sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engeller paylaşılmıştır. Rapor'da ayrıca, sağlık hizmetlerinin ve sağlık emekçilerinin durumu ve var olan sorunların depremin üçüncü ayında da süregeldiğinin altı çizilmiştir. Bu Raporda özellikle "Olağandışı Durumlarda Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Neden Yaşamsal Olduğu" dile getirmiştir. Ekler bölümünde değerlendirmede kullanılan "GYA Sağlık Birimi Değerlendirme Formu", "Deprem Bölgesindeki Sağlık Kurumlarının Durumu Tespit Formu, Deprem Bölgesindeki Hekimler, Sorunlar ve Çözümleri Tespit Formu ile Formların değerlendirilmesi ve görselleştirilmesi için kullanılan Değerlendirme ölçütleri ve renk skalası formu da yapılanların görselleştirilmesi amacıyla kullanılmıştır (**Türk Tabipleri Birliği III. Ay Deprem Raporu: Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Erişim Ve Sağlık Çalışanlarının Sağlığı**).

Depremi başında daha sık olmak üzere, ikinci aydan sonra haftada bir ve ardından ayda bir uzaktan toplanan Deprem Koordinasyon Kurulunca alınan karar doğrultusunda bir sonraki deprem raporunun 6. ay için hazırlanması ve başlığının "Olağandışı Durumlara Dayanaksız Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri" olması kararı alınmıştır. Bu amaçla, 6. ay raporunda bölge baştan sona yeniden incelenmiş, geç dönem durum tespiti yapılmıştır. Raporda afete dayanıklı birinci basamak sağlık hizmetlerinin bileşenleri ve nasıl kurgulanması gerektiği paylaşılmıştır (**Türk Tabipleri Birliği VI. Ay Deprem Raporu: Olağandışı Durumlara Dayanaksız Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri**).

Depremi rehabilitasyon sürecinde uzmanlık alanına daha çok gereksinim duyulan ve sahada yürüttükleri

çalışmalar ile pek çok hastalık, sakatlık ve ölümün engellenmesini sağlayan sahada çalışan halk sağlığı uzmanlarının (HSU) sorun ve deneyimlerinin paylaşılması gündeme gelmiştir. Bu nedenle TTB HSK ve HASUDER ortaklaşa 17 Mayıs 2023 tarihinde webinar forum düzenlemişlerdir. Sadece HSU'nun katılımına açık forumda çok sayıda sahada çalışan HSU ve akademisyeni katkı ve katılım sunmuştur.

Şubat depremlerinin altıncı ayından sonra da TTB deprem bölgesinde değerlendirme, koruyucu sağlık hizmetleri ve kadın sağlığı birimleri koordinasyon çalışmalarını devam ettirerek, saptanan sorunları ilgili kamu idaresine bildirme sorumluluğunu gerçekleştirmiş, emek ve meslek örgütleri ile eşgüdüm içinde deprem bölgesindeki çalışmalarını büyük özveri ile sürdürmüştür.

Tüm bunlara ek olarak TTB ve bileşeni olduğu Temiz Hava Hakkı Platformu (THHP) hava kirliliği başlığında Asbest dahil çevre ve halk sağlığı sorunlarına yönelik sorunları ve çözüm önerilerini bilgi notları ve sosyal medya paylaşımları üzerinden dile getirmiş; son olarak HEAL (Sağlık ve Çevre Birliği) tarafından sağlanan taşınabilir Hava Kalitesi Ölçüm Cihazı üzerinden Hatay Deprem Koordinasyonunca ölçülen PM2.5 düzeylerine ilişkin bilgi notu paylaşılmıştır **(TTB Hatay Deprem Koordinasyonu PM2.5 Ölçüm Sonuçları Hakkında Bilgi Notu)**

TTB ve THHP birlikte ortaklaşa Deprem Bölgesinde 28 Ağustos-16 Eylül 2023 tarihleri arasında Adıyaman Merkez, Kahramanmaraş Merkez ve Elbistan ilçesi merkezinde çöken tozdan alınan örneklerde asbest analizi yapılmış ve asbest tespit edilmiştir. Konuya ilişkin ayrıntılı bilimsel bir Rapor hazırlanmış 27.10.2023 tarihinde basın ve kamuoyu ile paylaşılmıştır. Hazırlanan Rapor TTB'nin başından deprem bölgesinde hava kirliliği başta olmak üzere Asbest dahil çevre ve halk sağlığı sorunlarına yönelik görüşlerini destekleyen tarihe not düşen bilimsel bir kanıttır **(Türk Tabipleri Birliği ve Temiz Hava Hakkı Platformu Deprem Bölgesinde Üç Kentte Asbest Çalışması)**.

Ayrıca her yıl düzenlenen TTB HS Gezici Eğitim Seminerinin 34'sü bu yıl depremin 9. ayına denk gelen tarihlerde deprem bölgesinde **"Afete Dirençli Yaşam Alanları ve Halk Sağlığı"** teması ile 3 halk sağlığı akademisyeninin eğitim yönlendiriciliğinde Türkiye'nin farklı illerinden 20 halk sağlığı asistanının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Heyetin halk sağ-

lığı profesyonellerinin gözüyle hazırladığı Rapor'u kısa süre içinde paylaşılacaktır.

Kısıtlılıklarımız

Deprem ardından daha fazla yaşamı kurtarmak, etkilenen sayısını azaltmak, sağlık hizmeti sunumunda eksik/aksaklık/yanlışlıkları saptamak, salgın ve bulaşıcı hastalıkları engellemek, depremde yurttaş ve sağlık emekçilerinin sağlıklı olma hakkını savunmak başta olmak üzere gösterdiğimiz büyük çaba, kazanım ve başarıların yanında elbette kimi eksiklikler, hatalar, kısıtlar bulunmaktadır. Bunların konuşulması, paylaşılması ve çözüm önerisi geliştirilmesi ileride yaşanması beklenen ODD'lar için önemli deneyimlerdir ve rehber niteliğindedir.

Depremi hemen ardından yaşanan aksaklıklar:

- *Gönüllülerin deprem bölgesine güvenli intikalinin ve güvenli barınma koşullarının sağlanmasında sorunlar yaşanmıştır. Bu durum gönüllüğün sürekliliğinde engel oluşturmuştur.*
 - *Binlerce gönüllü hekim olmasına karşın izin ve görevlendirmeler konusundaki sıkıntılar kamuda çalışan hekimler için deprem bölgesinde TTB adına görevli gitmeyi zorlaştırmıştır. Gönüllüler çoğu kez yıllık izinlerini kullanmışlardır.*
 - *Önceki depremler ve pandemi gibi ODD deneyimi yüksek olan TTB kurumu depremin hemen ardından doğrudan ve kurduğu koordinasyon kurulu yoluyla ivedilik ile icraata geçerek acil refleks göstermiş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu çok önemli katkı yanında bu çalışmaları -Pandemide de olduğu gibi- Kolları üzerinden değil daha çok konuya özel ve acil kurulan/toplanan çalışma grupları üzerinden yürütmeyi tercih etmiş; bu da kimi durumda kimi kollar ile iletişimde aksaklıklara yol açmıştır.*
 - *Deprem sonrası kamunun yeniden toparlanma/iyileştirme/rehabilitasyon sürecinin gecikmesi depremden etkilenen B grubu illere destek olan tabip odalarının hem insan gücü, donanım hem de doğrudan maddi katkılarının sürdürülebilir olmasını güçleştirmiştir.*
 - *Süreç ilerledikçe sahada hizmet sunumu, koordinasyon ve/veya raporlama için iletişim sorunları yaşanmıştır. Teoride beklenen ile pratik uygulamanın örtüşmemesi, önceden belirlenmiş görev tanımlarının gönüllü sağlık emekçilerine iletilmesinde ya da koşullar nedeniyle beklenildiği şekliyle uygulanmasında aksaklıklar olmuştur.*
- Süreçte genel olarak geliştirilmesi gereken başlıklar:*
- *6023 sayılı yasal ile kurulmuş kamu kurumu niteliğinde bir meslek örgütü olmanın gerektirdiği iletişim dilini geliştirmek,*

1. Karar vericiler ile
2. Meslektaşlar ile
3. Basın/sosyal medya ile
4. Halk sağlığı uzmanları derneği (HASUDER) başta olmak üzere farklı uzmanlık dernekleri,
5. Tıp fakültelerindeki halk sağlığı kürsüleri ile
6. Farklı sendikalar ile
7. Sivil toplum kuruluşları ile...

- *Meslek Örgütünün halkın sağlığını ilgilendiren konularda stratejik planlama yapma ve karar alma süreçlerinde ilgili kol ve kol yürütmelerini sürece aktif katkı verecek şekilde dahil edecek mekanizmalar geliştirmek ve bu işleyişin sürekli ve işlevsel olması için çaba sarf etmek,*
- *TTB kurumsal kapasitesini geliştirme, ürettiklerini (Rapor, kitap, afiş vb.) daha görünür kılmak /gerktiğinde profesyonel destek almaktır.*

Sonuç

Türkiye, deprem kuşağındadır. Tarım arazilerinin imara ve sanayileşmeye açılması, yanlış/kontROLSÜZ kentleşme ve sanayileşme (sel/su taşkını alanlarına, kurumuş dere yataklarına ve fay hatlarına yerleşim, endüstriyel alanların çoğalması, ulaşımın karayolu üzerinde yoğunlaşması vb.) iklim değişikliği ile bağlantılı olarak ODD'lara hazırlığı ve direnci zayıf ülkemizi/ sağlık sistemimizi daha da savunmasız hale getirmektedir. Son yaşanan Deprem göstermiştir ki olağandışı durumlardan sonraki tüm çabalar en kısa zamanda "normal"e dönebilmek adına yaşamsal önemdedir. Hekimlerin örgütlü sesi ve meslek örgütü TTB bu alandaki bilgi ve deneyimini yaşanan 6-20 Şubat depremleri ardından da ilk günden 6. ayın sonuna dek organize ve koordine olarak sürdürmüştür.

TTB MK ve HSK, bu alanda çalışan diğer kol ve organlarıyla beraber sağlık meslek örgütü olmanın sorumluluğuyla ve sağlıklı olmanın en temel insanlık hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşamının Anayasal bir hak olması üzerinden ülkede yaşanan olağandışı durumlarda başta hızlı değerlendirme yapmak üzere sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, bu koşullarda hizmet veren sağlık emekçilerin güvenli barınma ve çalışma ortamlarının yaratılmasına yönelik önerilerde ve girişimlerde bulunmayı geçmişten gelen bilgi birikimi ve deneyimi ile temel görevlerinden biri olarak belirlemiştir. Sahadaki görünür varlığını ve bu alandaki olumlu çalışmalarını daha organize ve koordineli olarak 6-20 Şubat depremleri deneyimleri ışığında geliştirerek sürdürmelidir.

Kaynaklar

- Anadolu Ajansı** (2023). "Kahramanmaraş merkezli depremlerde hayatını kaybedenlerin sayısı 50 bin 96 oldu" başlıklı haber. Erişim Tarihi 12 Ekim 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmaraş-merkezli-depremlerde-hayatini-kaybedenlerin-sayisi-50-bin-96-oldu/2850716#:~:text=Afet%20ve%20Acil%20Durum%20Y%C3%B6netimi,107%20bin%20204%20oldu%C4%9Funu%20bildirdi>
- Gürsoy Ş.T., & Çiçeklioğlu M.** (2002). Olağandışı Durumlarda Sağlık Değerlendirmesi Vve Hızlı Değerlendirme , 2002, TTB Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri: Sağlık Çalışanının el kitabı. Ed: karababa AO., Ankara: TTB yayını: 2002 s. 41-50).
- HASUDER web sayfası.** 6 ve 20 Şubat Depremleri Hızlı Değerlendirme Çalışmaları ve TTB Birinci Ay Raporu Webineri 07 Mart 2023. Erişim Tarihi 22 Ekim 2023 <https://hasuder.org/Dokumanlar/Detay/6-ve-20-subat-depremleri-hizli-degerlendirme-calismalari-ve-ttb-birinci-ay-raporu/11d8f208-cbb9-e6c4-b36f-3a09cce466dd>
- https://www.ttb.org.tr/kollar/odsh/yayin_goster.php?Guid=e-754673e-ac02-11eb-a277-1b70dd078ba3
- Karababa A.**(ed) (2002). Olağandışı Durumlarda Sağlık Hizmetleri Sağlık Çalışanının El Kitabı. 2. Baskı. Ankara: TTB Yayını.
- TTB** (2001). Olağandışı Durumlar İçin Hızlı Sağlık Değerlendirmesi Protokolleri. Çeviri editörleri (Rapid Health Assessment Protocols for Emergencies /WHO) Civaner M, Saçaklıoğlu F. Ankara: TTB yayını.
- TTB (2002) 17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında TTB Faaliyetleri**
- TTB** (2023). Türk Tabipleri Birliği 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu . Erişim Tarihi 22 Ekim 2023 <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/1ayraporu.pdf>
- TTB deprem sayfası.** Türk Tabipleri Birliği Şubat 2023 Depremleri Kriz Masası. Erişim Tarihi 22 Ekim 2023. <https://www.ttb.org.tr/deprem/>
- TTB ODSH Kolu web sayfası.** Erişim Tarihi 12 Ekim 2023. https://www.ttb.org.tr/kollar/odsh/yayin_liste.php?Guid=262cd9f3-8730-11e7-aa09-54b29146220c
- Türk Tabipleri Birliği II. Ay Deprem Raporu: Geçici Yerleşim Alanları** (2023) Erişim Tarihi 22 Ekim 2023 https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/ttb_deprem_ikinciay_raporu.pdf
- Türk Tabipleri Birliği III. Ay Deprem Raporu: Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Erişim Ve Sağlık Çalışanlarının Sağlığı** Erişim Tarihi 22 Ekim 2023 <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/3ayraporu.pdf>
- Türk Tabipleri Birliği VI. Ay Deprem Raporu: Olağandışı Durumlara Dayanaksız Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri** Erişim Tarihi 22 Ekim 2023 <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/6ayraporu.pdf>
- TTB Hatay Deprem Koordinasyonu PM2.5 Ölçüm Sonuçları Hakkında Bilgi Notu** Erişim Tarihi 13 Kasım 2023 https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=c06b315c-4638-11ee-a2a3-83c14101434b#
- Türk Tabipleri Birliği ve Temiz Hava Hakkı Platformu Deprem Bölgesinde Üç Kentte Asbest Çalışması** Erişim Tarihi 13 Kasım 2023 <https://www.ttb.org.tr/615yk1d>